

Hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetti hoitotieteen pedagogisissa opinnoissa

HENRIKA KOIVUSALO

TtM, hoitotyön opettaja

Vaasan ammattiopisto
Palvelut yksikkö, suun terveydenhoidon
koulutusohjelma

KATJA JORONEN

TtT, yliopistonlehtori, dosentti

Tampereen yliopisto
Terveystieteiden yksikkö, Hoitotiede

MEERI KOIVULA

TtT, yliopistonlehtori, dosentti

Tampereen yliopisto
Terveystieteiden yksikkö, Hoitotiede

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana. Laadullisen tutkimuksen aineistona oli 17 oppimispäiväkirjaa, jotka analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Oppimispäiväkirjat kirjoitettiin hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana. Tulosten mukaan opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä kuvaavat suhde omaan opiskeluun, suhde hoitotyöhön ja hoitajuuteen, oman opettajuuden reflektointi, kokemukset opettajuudesta, opettajana toimimisen valmiuksien kehittyminen, oppiminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja suhde opetusmenetelmiin. Hoitotyön opettajan identiteetin rakentuminen alkoi pohdintalla suhdetta omaan oppimiseen sekä hoitotyöhön ja hoitajuuteen. Oman opettajuuden reflektointi oli monitasoista ja se koettiin emotionaalisesti kuormittavana prosessina. Osalla opettajaopiskelijoista oli jo kokemusta opettajana toimimisesta mikä helpotti identiteetin rakentamista. Ilman opetuskokemusta opettajaidentiteettiä rakennettiin mielikuvien, itsetuntemuksen, ihanteiden ja oppimiskäsitysten avulla. Opettajaopiskelijat tunnistivat halun ja tarpeen didaktisten ja sosiaalisten taitojensa kehittämiseen ja ymmärsivät teoriatiedon merkityksen opettajaksi kehitymisessä. Toisaalta opettajuus nähtiin jatkuvana kehityksenä joka alkaa koulu-

ABSTRACT

Students of nursing science and their professional identity during pedagogical studies in teacher education

*Henrika Koivusalo, MNSc, Health Care Teacher
Katja Joronen, PhD, University Lecturer,
Adjunct Professor
Meeri Koivula, PhD, University Lecturer,
Adjunct Professor*

The purpose of this study was to describe the professional identity of students of nursing science during the pedagogical studies in nurse teacher education. This study is a qualitative research, and its data were collected by using 17 learning diaries. The data were analysed by using inductive content analysis. The learning diaries were written during the pedagogical studies of nurse teacher education. According to the results of this study, the students' professional identity during the pedagogical studies at a university is represented in the relationship with studying itself, relationship with nursing and what it means to be a nurse, personal reflection of teacherhood, experiences in teacherhood, development of teaching skills, learning through social interaction and relationship with educational methods.

The professional identity of a nurse teacher was founded on reflection of relationship with personal learning, nursing and what it means to be a nurse. Reflection of personal teacherhood was multifaceted and it was considered as an emotionally straining process. Some of the stu-

tuksessa ja jatkuu työelämässä. Kehitystä edistävänä koettiin oma, tuttu vertaisryhmä. Osalla mielikuva omanlaisesta opettajuudesta oli vahva, osalla selkiytymätön. Tuloksia voidaan hyödyntää hoitotyön opettajien koulutuksessa ja opettajaidentiteetin kehityksen tukemisessa.

Avainsanat: Ammatti-identiteetti, opettajat, yliopistokoulutus, sisällön analyysi

dents had teaching experience already, which contributed in the development of the professional identity. Without teaching experience the professional identity was based on mental images, self-knowledge, ideals and theories on learning. Students in teacher education realised the will and the need for improving their didactic and social skills, and understood the importance of the theoretical approach in the development as a teacher. On the other hand, teaching and teacherhood were considered as a continuum, a process which begins during the studies and will continue at work.

Familiar peer-group was considered as a contributing factor in one's development. Some students had a clear vision about their personal teacherhood, whereas some had a more confused view. The results of this study can contribute in nurse teacher education and in supporting the development of professional identity among nursing teacher students.

Key words: Nursing faculty, students, professional identity, universities, content analysis

Mitä tutkimusaiheesta jo tiedetään?

- Ammatti-identiteetin kehittyminen on monimuotoinen prosessi, jonka rakentuminen vie vuosia.
- Opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetin muodostumiselle vuorovaikutus vertaisryhmässä on tärkeää.
- Hoitotyön opettajien ammatti-identiteetti sisältää käsityksen hoitotyöstä, pedagogisen ajattelun, ammatillisen itsetunnon, organisaation tilanteen ja työyhteisön.

Mitä uutta tietoa artikkeli tuo?

- Kuvauksen hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetistä hoitotieteen pedagogisissa opinnoissa.
- Opettajaidentiteetin alkaessa kehittyä hoitotyön opettajaopiskelijat työstävät suhdettaan opiskeluun, hoitotyöhön, hoitajuuteen ja opetusmenetelmiin.
- Hoitotyön opettajan ammatti-identiteetin vähittäinen kehittyminen edellyttää syvällistä oman opettajuuden reflektointia ja sitä tukevat vertaisryhmä ja aikaisempi opetuskokemus.
- Opettajaidentiteetin kehitysprosessin alkuvaihe voi olla hoitotyön opettajaopiskelijoilla emotionaalisesti kuormittava, vahva ja omannäköinen tai epävarma ja pelokas.

Mikä merkitys tutkimuksella on hoitotyölle, hoitotyön koulutukselle ja johtamiselle?

- Hoitotyön opettajankoulutuksessa ammatti-identiteetin kehittymistä voidaan edistää aktiivisella monipuolista reflektiota ja ryhmätyöskentelyä.
- Hoitotyön opettajaopiskelijan ammatti-identiteetin kehittyminen alkaa yksilöllisesti pedagogisissa opinnoissa ja opiskelijoiden erilaiset lähtökohdat heijastuvat kehitykseen.
- Ammatti-identiteetin muutoksen tuottama emotionaalinen kuormitus on opettajakoulutuksessa huomioitava ja mahdollistettava sen käsittely oppimismenetelmien ja ohjauksen keinoin.

Tutkimuksen lähtökohdat

Hoitotyön opettajan ammatissa yhdistyvät hoitajan ammatti ja -työkokemus sekä kasvatus- ja hoitotieteellinen osaaminen. Ammatin vaihdos hoitajasta opettajaksi voi aiheuttaa voimakasta stressiä ja rooliristiriitoja (McArthur-Rouse 2008, Adams 2011). Hoitotyön opettajuuden kehittyminen edellyttääkin henkistä kasvua. Ammatti-identiteetti tarkoittaa elämänhistoriaan perustuvaa käsitystä itsestä suhteessa työhön ja ammattiin (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008). Ammatti-identiteetti on osa hoitotyön opettajuutta (Holopainen & Tossavainen 2003, Holopainen ym. 2009). Ammatti-identiteetin työstämisen ja analysoinnin on todettu edistävän ammatillista kasvua luokanopettajaksi opiskelevilla ja hoito- sekä opetuslallalla työskentelevillä (Almiala 2008, Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, Hänninen 2009, Mahlakaarto 2010, Stenberg 2011, Duffy 2013, Schoening 2013).

Ammatti-identiteetin muutosprosessin on todettu kestävän vuosia (Tiilikkala 2004, Almiala 2008, Mahlakaarto 2010) ja etenevän vaiheittain (Almiala 2008, Hänninen 2009, Stenberg 2011, Aarto-Pesonen 2013, Duffy 2013). Muutos on yksilöllinen (Hänninen 2009, Mahlakaarto 2010), ja osittain intuitiivinen (Almiala 2008), osittain aktiivisuutta edellyttävä (Janhonen & Sarja 2005, Almiala 2008, Collin ym. 2008, Mahlakaarto 2010). Ammatillinen kasvu on holvistista, ja siksi vaativaa (Aarto-Pesonen 2013).

Ammatti-identiteetin on todettu olevan yhteydessä työhön sitoutumiseen ja työhyvinvointiin (Almiala 2008, Vähäsantanen ym. 2012). Suomessa yliopisto- ja ammattikorkeakoulu-opettajien työhön sitoutuminen oli melko matalalla tasolla: vain runsas kolmannes (35–37 %) piti omia arvojaan samankaltaisina työpaikkansa kanssa, mutta toisaalta he olivat motivoituneita, työhönsä tyytyväisiä ja tunsivat työn imua (Vanhalila & Pahkin 2008). Ammatti-identiteetin aktiivinen käsittely koettiin voimaannuttavaksi ja subjektiutta vahvistavaksi (Hänninen 2009, Mahlakaarto 2010). Uusi omaksuttu identiteetti ilmeni omien tarpeiden ja tunteiden ilmaisuna, omista rajoista kiinni

pitämisenä ja uusien toimintatapojen omaksumisena (Mahlakaarto 2010). Opettajaidentiteetin varhaisessa vaiheessa omaksuneet hoitotyön opettajat olivat opiskelijakeskeisempiä ja vähemmän sisältökeskeisiä opettajia (Schoening 2013).

Terveysalan opettajien runsaan eläköitymisen (Koivula ym. 2011) ja samanaikaisen terveydenhuollon ammattilaisten suuren koulutustarpeen (Ailasmaa 2014) vuoksi terveysalalle tarvitaan lähivuosina uusia päteviä ja alaan sitoutuneita hoitotyön opettajia. Aikaisempien tutkimusten perusteella vahva ammatti-identiteetti on opettajille myönteinen voimavara, mutta hoitotyön opettajien ammatti-identiteetin kehittymisen alkuvaihetta yliopisto-opinnoissa ei ole Suomessa tutkittu. Erityisesti hoitotieteellisen opettajakoulutuksen tarpeisiin olisi tärkeää saada tutkittua tietoa opettajaidentiteetin muodostumisesta.

Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana. Tutkimuksen tavoitteena on tuotetun tiedon avulla kehittää hoitotieteellistä opettajakoulutusta. Tutkimuskysymys on: Millainen on hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetti hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana?

Tutkimuksen menetelmät

Aineisto

Aineistona oli 17 opettajaopiskelijoiden kirjoittamaa oppimispäiväkirjaa. Päiväkirjojen pituus oli keskimäärin 15 sivua ja aineiston laajuus oli kaikkiaan 234 sivua rivivälillä 1.5. Aineistona käytetyt oppimispäiväkirjat kirjoitettiin hoitotieteen pedagogisten opintojen kursseilla kolmen kuukauden aikana vuonna 2011. Oppimispäiväkirjaa ohjeistettiin kirjoittamaan kaikkien kymmenen lähiopetuskerran jälkeen. Opiskelijoita

pyydettiin päiväkirjassa pohtimaan, mitä he oppivat opettajuudesta, mikä mietityttää ja miltä osin käsitelty asia jäi epäselväksi. Päiväkirjat palautettiin opettajalle kurssin jälkeen ja niitä käytettiin ensin oppimisen arvioinnissa kurssilla. Arvioinnin ja palautteiden jälkeen päiväkirjoja pyydettiin tutkimusaineistoksi. Opiskelijat, jotka halusivat antaa päiväkirjan tutkimuskäyttöön, lähettivät sen sähköisessä muodossa tutkijalle. Aineisto kuvaa opettajaopiskelijoiden ajatuksia opettajuudesta hoitotieteen pedagogisissa opinnoissa ennen opetusharjoittelua.

Induktiivinen sisällönanalyysi

Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä, joka soveltuu hyvin kirjallisuudessa muodossa olevan runsaan aineiston tiivistämiseen. Aluksi aineisto luettiin läpi muutamia kertoja yleiskuvan saamiseksi. Induktiivisessa sisällönanalyysissä aineistoa lähestytään ilman ennako-oletuksia samalla tutkimuskysymystä aineistolle esittäen, niinpä aineistosta poimittiin alkuperäisilmaisuja, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen. Koska päiväkirjat olivat pääosin tiivistä kirjallista ilmaisua, alkuperäisilmaisuja tarvitsi pelkistää melko vähän. Muodostetut pelkistykset koodattiin, niin että jokaisen pelkistyksen asiayhteys aineistoon voitiin analyysin kuluessa tarkistaa, ja varmistaa tiedonantajan tarkoituksen oikein ymmärtäminen. Seuraavaksi pelkistyksiä alettiin ryhmitellä siten, että sisällöllisesti yhteen kuuluvat koottiin listoiksi. Muodostuvia ryhmiä nimettiin käsitteillä, jotka tuntuivat kattavan kaikki ryhmään kuuluvat pelkistykset. Analyysin edetessä ryhmittelyä jouduttiin muuttamaan ja luokkien nimiä täsmentämään. Analyysissa pyrittiin alaluokkien ja yläluokkien nimeämisessä selvästi toisistaan eroavaan abstraktiotasoon ja kokonaisuuteen, joka käsitteellisesti kuvaa opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä. (Kynäs ym. 2011, Kylmä & Juvakka 2012.) (Kuvio 1.)

Tulokset

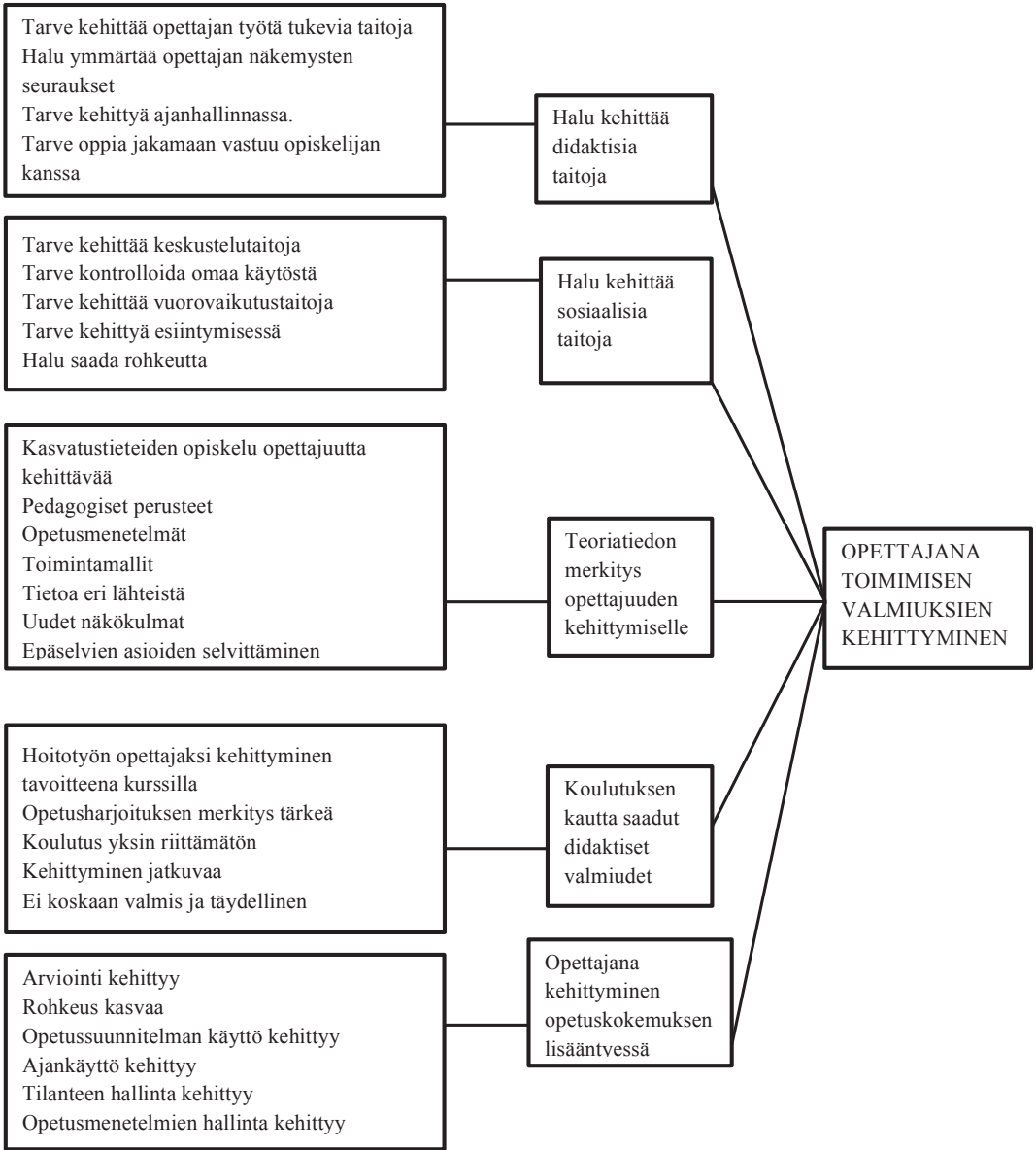
Hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetti hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana

Opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetti hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana muodostui suhteesta omaan opiskeluun, suhteesta hoitotyöhön ja hoitajuuteen, oman opettajuuden reflektoinnista, kokemuksista opettajuudesta, opettajana toimimisesta valmiuksien kehittymisestä, oppimisesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja suhteesta opetusmenetelmiin. (Taulukko 1.)

Subde omaan opiskeluun muodostui henkilökohtaisista ominaisuuksista, omaa oppimista estävistä ja edistävästä tekijöistä ja muistoista hoitajaopinnoista. Tiedonantajat kuvasivat itseään positiivisiksi, sitkeiksi ja korkean vaatimustason omaaviksi sekä tunnustivat omat vahvuutensa. Muistot omista opettajista ja ohjaajista hoitajaopinnoissa olivat ristiriitaisia. Vaikka muistot omista hoitajaopinnoista olivat pääosin myönteisiä, opintojen didaktisia ratkaisuja ja sisältöä kritisoitiin ja tehtiin kehittämis ehdotuksia. Oma kypsymättömyys ja osaamattomuus hoitotyönopiskelijana muistettiin edelleen.

”Th-opiskelijana en ymmärtänyt kurssin tavoitteiden läpikäymistä.”

Subde hoitotyöhön ja hoitajuuteen ilmeni hoitotyön arvostamisena, hoitotyön opetuksen erityispiirteissä, vahvana hoitajuutena ja hoitajana kehittymisenä. Hoitotyötä arvostavat opettajaopiskelijat tunsivat huolta tulevien hoitajien osaamisesta ja ylpeyttä suomalaisesta hoitotyön koulutuksesta. Hoitajan ja opettajan ammatteja myös vertailtiin arvostaen. Hoitotyön opetuksessa pidettiin ymmärtämistä tärkeämpänä kuin ulkoa oppimista ja toivottiin tiedon kriittistä arviointia. Hoitotyön opiskelijoiden amatillista kasvua haluttiin tukea. Hoitotyön opetukseen sopivaa oppimisenäkemyksiä pohdittiin ja tunnistettiin eettisten kysymysten opettamisen erityispiirteet. Vahva hoitajuus ilmeni hoitajuuden hallitsevuutena

Kuvio 1. Esimerkki pelkistysten ryhmittelystä ja abstraboinnista alaluokiksi ja yläluokiksi

identiteetissä tai siten, että hoitajuus vahvisti uutta identiteettiä.

”Vahvan terveydenhoitajan ammatti-identiteetin vuoksi opettajan ammatti-identiteetti tuntuu vieraalta.”

”Rakennan uuden ammatti-identiteetin hoitotyössä bankitun opetuskokemuksen pohjalta.”

Oman opettajuuden reflektointi tarkoitti ammatti-identiteettiprosessin emotionaali-

sen kuormittavuuden tunnistamista, itsetunteumuksen merkityksen ymmärtämistä, mielikuvia omasta opettajuudesta, opettajan työn pohtimista, oppimiskäsitysten pohdintaa ja opettajan rajallisuuden ymmärtämistä. Koska opettajuus koettiin jännittävänä tai pelottavana, ammatti-identiteetin muodostaminen oli kuormittava prosessi. Itsetunteumuksen merkitys ymmärrettiin kun opettajana kehittymisen edellytyksiä tunnistettiin, itsensä pohtimista pidettiin tärkeänä ja omaa opetussuoritusta arvioitiin. Osalla tiedonantajista mielikuva omasta opettajuudesta oli selkiytymätön, jolloin omia valmiuksia epäiltiin ja opettajuus tuntui vieraalta. Toisilla mielikuva omanlaisesta opettajuudesta saattoi olla jo vahva. Vahvuus ilmeni muun muassa selkeänä opettajaidentiteettinä, opettajan näkökulman omaksumisena ja omina suunnitelmina opettajana työskentelystä.

”Jännitys ennen opetustilanteen alkua on mukaansa tempaavaa.”

”Miten omat taidot riittävät opetustyöhön?”

”Minulla on vahva näkemys millainen opettaja haluan olla.”

Hyvä opettajuus merkitsi tiedonantajille kykyä asettaa rajat työlle ja opiskelijoille. Hyvään opettajuuteen sisältyi opettajan hyvät tiedot ja taidot ja se, että opettaja on ammatissaan kehittyvä. Hyvä opettaja saa opiskelijat oppimaan ja hänellä on hyvä suhde opiskelijoihin. Opettajan työn pohdinta muodostui opettajan työn luonteen, opettajan vastuun, opettaja-opiskelija-suhteen ja palautteen merkityksen pohdinnoina. Hoitotyön opettajan työ tunnistettiin luonteeltaan monia taitoja vaativaksi, luovaksi, monipuoliseksi ja vastuulliseksi. Osa tiedonantajista kannatti vastuun jakamista oppimisesta opettajan ja opiskelijan välillä, osa koki vastuun oppimisesta olevan opiskelijalla ja osalle vastuun jakaminen oli epäselvää. Opettajan katsottiin olevan opiskelijan tukija, sekä pohdittiin suhdetta heikkoihin opiskelijoihin, järjestyshäiriöitä,

opiskelijan asemaa eri tilanteissa ja opiskelijan yksilöllisyyden huomioimista. Palautteen merkitystä pohdittaessa tunnistettiin palautteen suuri merkitys oppimisen edistämässä. Lisäksi pohdittiin palautteen muotoa, antotapaa ja suhtautumista saatuun palautteeseen. Oppimisen ymmärrettiin olevan prosessi, tapahtuvan erilaisissa ympäristöissä ja monin eri tavoin. Opettajan rajallisuus voi tulla esiin epäoikeudenmukaisuutena opiskelijaa kohtaan, opiskelijoiden eriarvoisena kohteluna, opettajan puutteellisen osaamisena ja opettajan erehtyväisyytenä.

Kokemukset opettajuudesta muodostuivat pitkäaikaisesta kiinnostuksesta opetustyöhön, kun opettajan työtä oli saatettu havainnoida lukiosta saakka ja opettaja oli haaveammatti. Osalla tiedonantajista oli kokemusta opettajana toimimisesta ja heidän opettajuutensa rakentui näiden kokemusten ja opetustyössä koettujen haasteiden pohjalta. Opettajaopiskelijat tunsivat intoa päästä opetustyöhön ja opettaminen tuotti iloa. Opetuskokemusten perusteella haasteeksi koettiin esiintyminen, opetuksen suunnittelu ja opetussuunnitelmien käyttö.

Opettajana toimimisen valmiudet kehittyvät, kun opettajaopiskelijoilla syntyi halua kehittää omia didaktisia ja sosiaalisia taitoja, he ymmärsivät teorian tiedon merkityksen opettajuuden kehittymiselle ja tunnistivat koulutuksen kautta saatuja didaktisia valmiuksia ja ajattelivat kehittyvänsä edelleen opetuskokemuksen lisääntyessä. Opettajaopiskelijat halusivat kehittää opettajan työtä tukevia taitoja, kuten tietokoneohjelmien käyttöä, ymmärtää opettajan näkemysten seuraukset ja parantaa ajanhallintaa. Sosiaalisista taidoista haluttiin kehittää vuorovaikutustaitoja ja rohkeutta. Opettajaopiskelijat kokivat saavansa didaktiset valmiudet koulutuksesta, ja ennakoivat tulossa olevan opetusharjoittelun tärkeäksi. Kehittyminen koettiin jatkuvaksi ja tunnustettiin, ettei opettajana koskaan ole valmis ja täydellinen. Koulutukseen sisältyvistä opettamisen harjoituksista opittiin ja ajateltiin kehityksen jatkuvan opetuskokemuksen lisääntyessä.

”Kurssemateriaalin avulla olen rakentanut omia oppimisnäkökulmiäni.”

Oppiminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ilmeni mallioppimisena muilta opettajilta ja vertaisryhmän merkityksenä oppimisessa. Mallioppiminen ilmeni siten, että muut opettajat olivat esikuvia, joita ihailtiin ja joihin samaistuttiin. Nähtyä opetusta analysoitiin tai hyviä ratkaisuja sovellettiin omaan toimintaan. Vertaisryhmällä oli suuri merkitys opettajidentiteetin työstämisessä. Vertaisryhmässä ilmapiiri oli hyvä ja tuttu ryhmä edisti oppimista, tuki, kannusti, auttoi ja antoi palautetta. Kokemusten jakaminen opiskelijakollegoiden kanssa vertaisryhmässä oli kehittävä. Vertaisilta opittiin ja heitä ihailtiin. Kuitenkin vertailu muihin saattoi myös lisätä epävarmuutta, kun tunnistettiin toisen opiskelijan itseä paremmat taidot. Toisaalta vertaisryhmässä tunnistettiin myös ristiriitoja ja omia asenteita ja toimintaa ryhmässä jouduttiin kriittisestikin arvioimaan.

”Sain pari ideaa heti käytettäväksi ryhmän esittämästä luennosta.”

Opettajaopiskelijoiden subde opetusmenetelmiin tuli esiin kun he ilmaisivat sekä myönteistä että kriittistä suhtautumista opetusmenetelmiin, opetusmenetelmien oppimistavoitteisiin, menetelmien valintakriteereihin ja uusiin opetusmenetelmiin. Myönteinen suhtautuminen opetusmenetelmiin näkyi esimerkiksi mielenkiintona opetusmenetelmiä kohtaan ja käsityksenä, että opetusmenetelmä sopii hoitotyön koulutukseen. Kriittisyyttäkin tunnettiin tentti- ja opetusmenetelmiä kohtaan: perinteisten tenttien puutteita tunnistettiin ja uudempien tenttimenetelmien toimivuutta epäiltiin. Opetusmenetelmien yksipuolista käyttöä kritisoitiin, koska katsottiin, ettei yksi menetelmä sovi kaikille opiskelijoille. Opetusmenetelmien oppimistavoitteita kuten reflektointi, eettinen kysymysten pohdinta ja hoitotyön kädentaidot, tunnistettiin. Menetelmien valintakriteereitä pohdittaessa tultiin siihen tulokseen, että yksi menetelmä opetuksessa on riittämätön. Menetelmiä

vertailtiin keskenään, muodostettiin oma suhdetta menetelmään ja opetusmenetelmän valintaa perusteltiin opiskelijalähtöisesti. Kurssilla opitut uudet opetusmenetelmät liittyivät draaman käyttöön hoitotyön opetuksessa, ongelmaperusteiseen opetukseen, yhteistoiminnalliseen oppimiseen, verkko-opetukseen ja simulaatio-opetukseen.

Pohdinta

Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksessa noudatettiin tutkimuseettisiä periaatteita (Kylmä & Juvakka 2012, Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Lupa päiväkirjojen käyttöön tutkimusaineistona pyydettiin erikseen kurssin jälkeen, jolloin tieto päiväkirjan tutkimuskäytöstä ei vaikuttanut aineistoon. Opettajaopiskelijat saivat suullisesti ja kirjallisesti tietoa tutkimuksen tarkoituksesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja aineiston käsittelyn luottamuksellisuudesta. Tiedonantajat antoivat tietoisesti suostumuksen kirjallisena ja lähettivät päiväkirjan sähköisessä muodossa tutkijalle. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja muutama opiskelija ei halunnut osallistua tutkimukseen. Päiväkirjat tallennettiin tietokoneelle ilman tunnistetietoja ja numeroitiin. Koska tutkimuksen vastuuhenkilö toimi myös kyseisten opettajaopiskelijoiden opettajana, tällä on saattanut olla joko positiivista tai negatiivista vaikutusta osallistumiseen. Tutkimuksen esittely ja pyyntö osallistumiseen esitettiin vain kerran ja opettajaopiskelijat osallistuivat tutkimukseen mielellään. Aihe ilmeisesti oli heille läheinen ja koska päiväkirjat oli jo kirjoitettu opintojen yhteydessä, tutkimuksesta ei aiheutunut muuta vaivaa kuin päiväkirjan lähettäminen sähköpostilla.

Oman oppimispäiväkirjan luovuttaminen tutkimuskäyttöön voi tuntua vaikealta, koska päiväkirja on aina henkilökohtainen, mutta tutkimuksen aihetta ei kuitenkaan voida pitää erityisen sensitiivisenä. Päiväkirjan kirjoittaminen on myös identiteetin

Taulukko 1. Hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetti hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana: yläluokat ja alaluokat

Suhde omaan opiskeluun	Henkilökohtaiset ominaisuudet
	Omaa oppimista estävät tekijät
	Omaa oppimista edistävät tekijät
	Muistot hoitajaopinnoista
Suhde hoitotyöhön ja hoitajuuteen	Hoitotyön arvostaminen
	Hoitotyön opetuksen erityispiirteet
	Vahva hoitajuus
	Hoitajana kehittyminen
Oman opettajuuden reflektointi	Ammatti-identiteettiprosessin emotionaalisen kuormittavuuden tunnistaminen
	Itsetuntemuksen merkityksen ymmärtäminen
	Mielikuvat omasta opettajuudesta
	Hyvän opettajuuden pohdinta
	Opettajan työn pohdinta
	Oppimiskäsitysten pohdinta
	Opettajan rajallisuuden ymmärtäminen
Kokemukset opettajuudesta	Pitkäaikainen kiinnostus opetustyöhön
	Opetustyössä muodostunut opettajuus
	Koetut haasteet opetustyössä
Opettajana toimimisen valmiuksien kehittyminen	Halu kehittää didaktisia taitoja
	Halu kehittää sosiaalisia taitoja
	Teoriatiedon merkitys opettajuuden kehittymiselle
	Koulutuksen kautta saadut didaktiset valmiudet
	Opettajana kehittyminen opetuskokemuksen lisääntyessä
Oppiminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa	Mallioppiminen toisilta opettajilta
	Vertaisryhmän merkitys oppimisessa
Suhde opetusmenetelmiin	Myönteinen suhtautuminen menetelmiin
	Kriittinen suhtautuminen menetelmiin
	Opetusmenetelmien oppimistavoitteisiin tutustuminen
	Menetelmien valintakriteereiden pohtiminen
	Uusiin opetusmenetelmiin tutustuminen

aktiivisen työstämisen keino joka voi voimaannuttaa lisäämällä itsetuntemusta (Hänninen 2009) ja sikäli olla hyödyllinen. Tutkittaville luvattu luottamuksellisuus on ohjannut aineiston taltiointia, säilytystä, ana-

lyysia ja raportointia. Osallistujien yksityisyyden ja tietosuojaan varmistamiseksi päiväkirjoista poistettiin osallistujien nimet ja tunnistetiedot. Päiväkirjat numeroitiin juoksevalla numeroinnilla jälkeensä. Osallis-

tujien tunnistamattomuutta suojellaan koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimusaineistoa säilytetään niin, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Raportoinnissa noudatetaan tunnistamattomuutta, rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012).

Tutkimuksen luotettavuuden pohdinta

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tarkastelemalla tutkimuksen tulosten uskottavuutta, vahvistettavuutta, refleksiivisyyttä ja siirrettävyyttä (Kylmä & Juvakka 2012). Tässä tutkimuksessa tulosten uskottavuutta vahvistaa suuri ja rikas aineisto. Pelkistykksiä muodostui aineistosta yhteensä 1980, mikä teki analyysistä haastavan ja aikaa vievän. Tiedonantajat kuvasivat laajasti ja avoimesti ajatuksiaan opettajuudesta, joita syntyi hoitotieteen pedagogiikan kursseilla. Toisaalta luotettavuuden arvioinnissa on otettava huomioon, että päiväkirja oli osa kurssin suorittamista, ja opettajaopiskelijoilla on mahdollisesti ollut halu miellyttää opettajaa. Myös kurssin sisältö ja työskentelytavat väistämättä ovat vaikuttaneet päiväkirjojen sisältöön. Kurssilla käsiteltiin hoitotyön opettajuutta, opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä ja opiskelijat suunnittelivat ja toteuttivat pienryhmässä hoitotyön opettamisen harjoituksen. Toisaalta ohjeistus päiväkirjojen kirjoittamiseksi oli melko vapaa ja päiväkirjoja oli hyvin erilaisia. Tutkimuksen vaikutus päiväkirjojen sisältöön vältettiin tiedottamalla tutkimuksesta ja pyytämällä päiväkirjat vasta niiden kirjoittamisen ja arvioinnin jälkeen.

Vahvistettavuuteen pyrittiin kuvaamalla tutkimusprosessi ja käyttämällä raportoinnissa tekstinäytteitä aineistosta. Tutkimuksen tuloksia vahvistavat joltain osin aikaisemmat tutkimustulokset opettajaidentiteettistä. Tutkimusryhmä pyrki reflektiivisyyteen ja aineistolähtöisyyteen, niin etteivät aiheen tuntemus ja siihen liittyvät ennakkoletukset olisi ohjanneet analyysia. Toisaalta tutkijoiden aihepiiriin hyvä tuntemus auttoi aineiston ymmärtämistä ja tiedonantajien tekstin oikeaa tulkintaa. Tulosten siirrettä-

vyttä vastaavaan kontekstiin pyrittiin vahvistamaan kuvaamalla tarkasti aineiston syntymisen konteksti (Kylmä & Juvakka 2012). Tämän tutkimuksen tulokset kuvaavat hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatillista identiteettiä hoitotieteen pedagogisten opintojen yhteydessä ja ennen opetusharjoittelua oppilaitoksissa. Koska aineisto on kerätty vain yhdestä yliopistosta ja yhdellä kurssilla, sillä on tulosten siirrettävyyttä heikentävä vaikutus. Tulokset kuvaavat hoitajan ammatti-identiteetin rinnalle rakentuvan uuden opettaja-identiteetin syntymisen alkuvaihetta, jossa identiteetti on muuttumassa. Identiteetin muutokseen pyritään kyseisellä kurssilla tietoisesti, mutta sitä seurataan päiväkirjojen pohjalta vain kolmen kuukauden ajan, mikä on lyhyt aika monivaiheisen prosessin tarkastelussa.

Sisällönanalyysin luotettavuutta ei arvioitu systemaattisesti toisen tutkijan tekemällä rinnakkaisanalyysillä ja niiden vertailulla, mutta kolme tutkijaa osallistui analyysiin sen kaikissa vaiheissa (Graneheim & Lundman 2004). Tutkimusryhmää käytettiin jatkuvasti arvioimaan luokittelun loogisuutta, luokkien toisensa poissulkevuutta ja luokkien nimien kattavuutta. Alaluokkia muodostui suuresta aineistosta aluksi runsaasti. Abstrahointia jatkettiin yhdistämällä sisällöllisesti yhteen kuuluvia alaluokkia yläluokiksi. Samalla alaluokkien sisältöä vertailtiin ja etsittiin mahdollisuuksia yhdistellä alaluokkia ja nimetä niitä uudelleen. Tätä luokkien sisällön vertailua ja luokkien yhdistelyä ja uudelleen nimeämistä jatkettiin niin kauan että kolme tutkijaa hyväksyi luokituksen. Intensiivinen analyysivaihe kesti puoli vuotta.

Tulosten merkitys

Tämä tutkimus tuo uutta tietoa hoitotyön opettaja-opiskelijoiden ammatti-identiteettistä hoitotieteen pedagogisten opintojen aikana. Vastaavaa tutkimusta ei ole Suomessa aikaisemmin tehty. Ulkomaisissa tutkimuksissa on todettu että sairaanhoitajan roolista siirtyminen hoitotyön opettajan rooliin on stressaavaa ja monivaiheista, koska amatillinen identiteetti on muutosvaiheessa

(Weidman 2013, Duffy 2013). Tähän tutkimukseen osallistuneet hoitotyön opettajaopiskelijat arvioivat ammatti-identiteettiään samankaltaisin käsittein, kuin kokeneet hoitotyön opettajat aikaisemmissa tutkimuksissa. Molempien ammatti-identiteettiin sisältyi itsensä reflektointi ja oman osaamisen tunnistaminen (Holopainen & Tossavainen 2003). Tämän tutkimuksen tiedonantajat olivat uralla eteenpäin suuntautuneita toisen tai kolmannen vuoden hoitotieteen opiskelijoita. Aarto-Pesosen (2013) tutkimuksessa Hoitotyön opettajien itsetuntemus laajeni minän yksilöllisestä tuntemisesta kohti minää osana yhteisöä, sisältäen oman oppimisen ymmärtämisen. Samoin Janhonen ja Sarja (2005) havaitsivat, että hoitotyön opettajaopiskelijat pitivät tärkeänä opettajuuteen kasvamiselle tietoiseksi tulemistä oppimisesta. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat, että suhde omaan opiskeluun on keskeinen elementti hoitotyön opettajaopiskelijoiden identiteetin alkaessa rakentua.

Tulosten mukaan opettajaopiskelijoiden suhde hoitotyöhön ja hoitajuuteen oli tärkeä hoitotyön opettajan identiteetin rakennusaine. Vahvan hoitajuuden on todettu estävän opettajuuden omaksumista silloin kun hoitajalla ei ole opettajakoulutusta (Duffy 2013). Holopaisen tutkimuksessa (2007) hoitotyön opettajuutta ammattikorkeakouluissa kuvaavat opettajan ammatillinen itsetunto, osaamisen kohdentuminen, sidos opiskelijoihin ja ammatin tulevaisuuteen, työyhteisöön ja organisaatioon liittyvät tekijät. Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty opettajakoulutuksessa opettamisen harjoittelua sisältäneen kurssin jälkeen, mutta ennen opetusharjoittelua oppilaitoksissa. Tästä johtuen opettajaopiskelijoiden identiteetin rakentaminen tapahtui pääosin mielikuvien, arvostusten, itsetuntemuksen, muistojen, ihanteiden ja teoreettisen tiedon pohjalta. Hoitajuutta ja suhdetta hoitotyöhön kannattaa tulosten perusteella opettajakoulutuksessa aktiivisesti työstää, jotta hoitajuus ja opettajuus yhdessä muodostaisivat vahvan hoitotyön opettajan identiteetin.

Opettajaidentiteetin kehityksen alkuvaihe koettiin emotionaalisesti kuormittavaksi.

Opettajuus pelotti ja jännitti. Aarto-Pesonen (2013) on todennut että voimakkaat tunteet vievät kehitystä eteenpäin aikuisopiskelijoilla ja kehitysprosessin raskaus johtuu sen kokonaisvaltaisuudesta. Tässä tutkimuksessa opettajaopiskelijat ymmärsivät itsetuntemuksen tärkeäksi opettajuuden kehittymisessä, samoin kuin aiemmissa tutkimuksissa on todettu (Janhonen & Sarja 2005, Ete-läpelto & Vähäsantanen 2008, Stenberg 2011). Opettajaopiskelijoiden kuva omasta opettajuudesta syntyi monipuolisen ja kriittisenkin pohdinnan avulla, mutta sen perustana tässä vaiheessa opiskelua olivat mielikuvat ja teoreettinen tieto. Niillä opettajaopiskelijoilla, joilla oli jo kokemusta opettajana toimimisesta, kokemukset opettamisesta ja siihen liittyvistä haasteista muodostivat ammatti-identiteetin perustan, joka toisilta puuttui. Uuden identiteetin kokeileminen on todettu merkitykselliseksi ammatti-identiteetin muotoutumiselle (Almiala 2008, Mahlakaarto 2010) ja käytännön opetuskokemuksen on todettu edistävän opettajuuden omaksumista (McArthur-Rouse 2008). Pelon ja jännityksen lisäksi tässä tutkimuksessa nousi esiin myös opettamisen tuottama ilo, joka liittyi aiempiin opetuskokemuksiin oppilaitoksissa ja kyseisellä kursilla. Tulosten pohjalta opettajaopiskelijoiden tunteiden ilmaiseminen ja reflektointi näyttää tarpeelliselta ja opettajakoulutuksen tulee tarjota siihen mahdollisuuksia ja tukea.

Tutkimuksen tuloksissa (Taulukko 1.) opettajaopiskelijoiden suhde opiskelijoihin ei tule esiin, mutta se ilmenee pohdintana opettajan vastuusta, velvollisuuksista, oikeudenmukaisuudesta, jämähyydestä, järjestyksenpidosta, hyvästä opettajasta ja huonosta opettajasta. Tulosta selittää konteksti, jossa aineisto kerättiin: kurssilla harjoiteltiin opettamista yliopistolla ja opiskelijoina olivat omat vertaiset. Aikaisemmissa tutkimuksissa hoitotyön opettajien suhde opiskelijoihin on todettu keskeiseksi hoitotyön opettajuudessa (Holopainen & Tossavainen 2003, Holopainen 2007, Salminen ym. 2011).

Opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettiä vaikutti mallioppiminen toisilta

opettajaopiskelijoilta ja opettajaesikuvilta. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että toiset opettajat olivat tärkeitä opettajaopiskelijoille: Kokeneita opettajia tarkkailemalla ja kuuntelemalla omaksuttiin opettajien työ- ja selviytymistapoja ja vuorovaikutustaitoja (Almiala 2008, Andersson 2008, Erkkilä 2009, Aarto-Pesonen 2013). Ammatti-identiteetin on todettu kehittyvän kollektiivisesti ja itsenäisesti työstäen (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, Erkkilä 2009). Tässä tutkimuksessa tuttu vertaisryhmä edisti opettajaksi oppimista kun se tuki, kannusti, auttoi ja antoi palautetta. Kokemusten jakaminen vertaisryhmässä koettiin kehittäväksi ja toisilta opiskelijoilta opittiin ja heitä ihailtiin. Toisaalta vertailu muihin loi epävarmuutta, minkä myös Andersson (2008) on tuonut tutkimuksessaan esille.

Tähän tutkimukseen osallistuneiden vertaisryhmässä ilmeni myös ristiriitoja. Samoin Holopainen ja Tossavainen (2003) havaitsivat eriävän mielipiteen esittämisen vaikeutta myös kokeneiden hoitotyön opettajien keskuudessa. Ryhmän vuorovaikutus keskustelujen ja saadun palautteen muodossa oli kehittävää ja koettiin hyödyllisenä. Vuorovaikutuksen hyödyllisyys saattaa selittyä myös oman osaamisen ja asiantuntijuuden tunnistamisen ja esille tuomisen kautta, sillä niiden on havaittu edistävän ammatti-identiteetin kehittymistä (Holopainen &

Tossavainen 2003, Tiilikkala 2004, Holopainen ym. 2009, Hänninen 2009). Kuten tässä tutkimuksessa, myös Aarto-Pesonen (2013) havaitsi kokemusten jakamisen olevan opettajuutta kehittävää opettajaksi opiskelevilla.

Johtopäätökset

Hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetin muutos hoitajasta opettajaksi alkaa opiskeluvaiheessa yksilöllisesti ja saattaa olla emotionaalisesti kuormittava. Kokemus opettajana toimimisesta helpottaa opettajaidentiteetin muodostumista. Opettajan ammatti-identiteetin vähittäinen kehittyminen edellyttää opettajaopiskelijalta aktiivista ja kokonaisvaltaista oman oppimisen, hoitajuuden, opettajuuden ja omien valmiuksien reflektointia. Koulutuksessa hoitotyön opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteetin kehittymistä voidaan edistää vertaisryhmätoimintaa ja reflektiivisyyttä tukevin opetusmenetelmin ja yksilöllisesti tukemalla.

VASTUUALUEET

Tutkimuksen suunnittelu: MK, HK, KJ aineistonkeruu: MK, aineiston analysointi: HK, KJ, MK, käsikirjoituksen kirjoittaminen: HK, MK, käsikirjoituksen kommentointi: MK, KJ

LÄHTEET

- Aarto-Pesonen L. 2013. *"Tää koulutus ei oo tebnä musta pelkkää jumppamaikkaa"*. *Substantiivinen teoria aikuisoppijan ammatillisen kasvun holistisesta prosessista liikunnanopettajakoulutuksessa*. Väitöskirja. Studies in sport, physical education and health 192. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Adams R. 2011. Exploring dual professional identities, the role of the nurse tutor in higher education in the UK: role complexity and tensions. *Journal of Advanced Nursing* 67 (4), 884–892.
- Ailasmaa R. 2014. *Terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2011*. Tilastoraportti 8. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Almiala M. 2008. *Mieli paloi muualle – opettajan työuran muutos ja ammatillisen identiteetin rakentuminen*. Väitöskirja. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 128. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Anderson JK. 2008. An academic fairy tale: a metaphor of the work role transition from clinician to academician. *Nurse Educator* 33 (2), 79–82.
- Collin K, Paloniemi S, Virtanen A & Eteläpelto A. 2008. Constraints and Challenges on Learning and Construction of Identities at Work. *Vocations and Learning* 1 (3), 191–210.
- Duffy R. 2013. Nurse to educator? Academic roles and the formation of personal academic identities. *Nurse Education Today* 33 (6), 620–624.
- Erkkilä R. 2009. Vuorovaikutteista pedagogiikkaa. Opettajaopiskelijoiden kokemuksia korkeakouluopettajan pedagogisista opinnoista. *Aikuiskasvatus* 4 (4), 288–296.
- Eteläpelto A & Vähäsantanen K. 2008. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa: Eteläpelto A & Onnismaa J. (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Ai-

- kuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Kansanvalistusseura, Helsinki, 24–49.
- Graneheim UH & Lundman B. 2004. Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today* 24 (2), 105–112.
- Holopainen A & Tossavainen K. 2003. Hoitotyön opettajien kokemuksia opettajuudestaan. *Hoitotiede* 15 (1), 38–46.
- Holopainen A. 2007. *Opettajuuden merkitysten muutokset suomalaisten hoitotyön opettajien kokemana: substansiivinen teoria hoitotyön opettajuudesta*. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 143. Kuopion yliopisto, Kuopio.
- Holopainen A, Tossavainen K & Kärnä-Lin E. 2009. Nurse teacherhood and the categories influencing it. *Journal of Research in Nursing* 14 (3), 243–259.
- Hänninen S. 2009. Voimaantumisen tarinat subjektiivisten vahvistajina. *Aikuiskasvatus* 28 (1), 4–13.
- Janhonen S & Sarja A. 2005. Emerging identity of Finnish nurse teachers: Student teachers' narratives in a group exam. *Nurse Education Today* 25 (7), 550–555.
- Koivula M, Tarkka M-T, Simonen M, Katajisto J & Salminen L. 2011. Research utilization among nursing teachers in Finland: A national survey. *Nurse Education Today* 31 (1), 24–30.
- Kylmä J & Juvakka T. 2012. *Laadullinen terveystutkimus*. 1.–2. painos. Edita Prima, Helsinki.
- Kyngäs, H, Elo S, Pölkki T, Kääriäinen M & Kanste O. 2011. Sisällönanalyysi suomalaisessa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. *Hoitotiede* 23 (2), 138–148.
- Mahlakaarto S. 2010. *Subjektiksi työssä. Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 394. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- McArthur-Rouse F J. 2008. From expert to novice: an exploration of the experiences of new academic staff to a department of adult nursing studies. *Nurse Education Today* 28 (4), 401–408.
- Salminen L, Karjalainen T, Väisänen S, Leino-Kilpi H & Hupli M. 2011. Hoitotyön opettajien arviointi omasta osaamisestaan. *Hoitotiede* 23 (1), 72–80.
- Schoening A M. 2013. From Bedside to Classroom: The Nurse Educator Transition Model. *Nursing Education Research* 34 (3), 167–172.
- Stenberg K. 2011. *Working with identities – promoting student teachers' professional development*. Väitöskirja. Research Report 321. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Tiilikkala L. 2004. *Matkalla tuutoriksi – suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education psychology and social research 236. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsittely*. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. 27.11.2012.
- Vanhala A & Pahkin K. 2008. *Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien työssäjaksaminen ja jatkaminen QPS Nordic – Age Diverse Workforce*. Työterveyslaitos ja OAJ, Helsinki. www.OAJ.fi, 9.2.2013.
- Vähäsantanen K, Hökkä P, Eteläpelto A & Rasku-Puttonen H. 2012. Opettajien ammatillinen identiteetti, toimijuus ja sitoutuminen väljä- ja tiukkakytkentäisessä koulutusorganisaatiossa. *Aikuiskasvatus* 31 (2), 96–106.
- Weidman N. 2013. The lived experience of transition of the clinical nurse expert to the novice nurse educator. *Teaching and Learning in Nursing* 8 (3), 102–109.

Henrika Koivusalo, TtM, Vaasan ammattiopisto, Palvelut yksikkö, suun terveydenhoidon koulutusohjelma, Ruutikellarintie 2, 65100 VAASA, henrika.koivusalo(at)vaasa.fi

Meeri Koivula, TtT, dosentti, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, Hoitotiede, 33014 Tampereen yliopisto, meeri.koivula(at)uta.fi

Katja Joronen, TtT, dosentti, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, Hoitotiede, 33014 Tampereen yliopisto, katja.joronen(at)uta.fi